

Kıbrıs Türk Eğitimi üzerine bir inceleme KIBRIS TÜRK EĞİTİMİ VE MİLLİ EĞİTİM ŞURASI

Ali NESİM

Kıbrıs Türk Eğitimi incelirken toplumsal ve siyasal boyutlarıyla incelenmesi gereken iki dönem vardır: Osmanlı dönemi ve İngiliz Sömürge dönemi. Bu dönemlerde Kıbrıs Türk Eğitiminin yapısı hakkında bilgi veren önemli kaynaklar vardır. Bu kaynakları üç bölümde incelemek mümkündür.

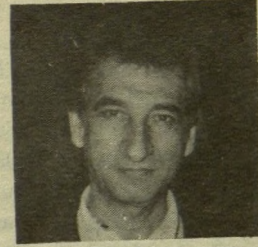
Osmanlı kaynakları: Osmanlı kaynakları deyince aklımıza ilk gelen Evkaf dairesine ait vakıf defterleri, şeriye kayıtları ve fermanlar anlaşılmaktadır.

İngiliz dönemine ait raporlar, yıllık olarak yayınlanan istatistikler Kıbrıs Türk Eğitimi hakkında oldukça zengin bir kaynak oluşturmaktadır.

Türkçe yazılmış kaynakları da yabana atmamak gerek. Bunlar arasında yerli gazeteler, KATAK ile K.T. Kurumları Federasyonunun raporları; okul komisyonlarının raporları, maarif dairesinde okul ve öğretmenler hakkında tutulan özel dosyalar, Kıbrıs Türk Eğitimi hakkında önemli kaynak oluşturmaktadırlar. Özellikle Türkleri Komisyonunun 1948'de hazırladığı raporun Maarif bölümü çok önemli bir belgedir. Bu arada iki önemli kitabı da unutmamak gerek; bunlardan başta geleni Sn. Hasan Behçet'in yazdığı Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1969) adlı eserdir. Değerli öğretmen Hasan Behçet, maarif ve evkaf kaynaklarını tarayarak bu çok değerli kaynak eseri bizlere kazandırmıştır. Bir diğer kitap ise Ali Nesim'in yazdığı Batmayan Eğitim Güneşlerimiz (Kıbrıs Türk Eğitimi Hakkında Bir Araştırma) adlı eserdir (1988) Adından da anlaşılacağı gibi yazar bu eseriyle Kıbrıs Türk Halkının sosyal ve kültürel yaşamına "Eğitim" açısından bakmış ve öğretmenlerimizin Kıbrıs Türk Halkı üzerindeki etkilerini belgelemeye çalışmıştır.

KIBRIS TÜRK EĞİTİMİNE KISA BİR BAKIŞ

Osmanlı döneminde din ağırlıklı ve resmi olmayan okullarda eğitim, yeteneksiz, medrese mezunu öğretmenlerce yürütülmekte idi. 1912 yılında Mehmet Mücteba Beyin Lefkoşa İdadisi müdürlüğüne atanmasından sonra yetişen öğrencilerin öğretmenlik mesleğini devralmasından sonra İngiliz yönetimi de çıkardığı 1920 yasa- sı ile medrese mezunlarının öğretmenlik yapmasını yasaklamış oldu; veya en azından medrese mezunlarının belirli sınavları vermesi koşulunu getirdi. Böylece Kıbrıs Türk Eğitiminde ikinci dönem, yani dinsel eğitim yerine pozitif bir eğitim dönemi başlamış oldu. Aslında bu bir geçiş dönemi idi. Gerçekçi eğitim, ancak İsmail Hikmet Beyin 1932 yılında Lise müdürü olarak atanması ile başlamıştır. Bu değerli eğitimci aydın milliyetçi bir

Kıbrıs Türk gençliğinin yetişmesi yolunda kısa zamanda çok önemli bir temel oluşturacak işler yapmayı başarmıştır.

EĞİTİMİN NİTELİĞİ

Kıbrıs Türk eğitiminin iki özelliğini hiç unutmamak gerek. Eğitim, her dönemde (dinsel dönem dahil) toplumda sürükleyici, yol gösterici bir kurum olma niteliğini sürdürmüştür. Bu nedenle halk okullara daima bağlanmış çocuklarını okula göndermiş, okulu kutsal bir kurum olarak daima ön planda tutmasını bilmiştir. Buna bağlı olarak öğretmenler toplumun tabii durumunu uzun süre sürdürmüşlerdir. Din adamlarının hiçbir zaman lider durumuna gelememiş Kıbrıs Türk Toplumunda, Ağalık sistemi de hiçbir zaman kurulmamış, zenginler toplumda ayrıcalıklı bir hayat yaşamalarına rağmen topluma hükmedememişlerdir. Oysa öğretmenler her dönemde toplumun dinsel, sosyal, kültürel lideri olmuşlardır. Öğretmenler aydın düşünürler olarak daima güven duyulan fikirlerinin doğruluğuna inanılan liderler olarak toplumda saygı görmüşlerdir. Dahası, toplumda ekonomik ve tarımsal alanlarda öncülük yapan, sportif, sosyal-kültürel etkinlikler düzenleyen örgütlere başkanlık yapan liderler olmuşlardır. Öğretmenlerin ayrılmaz bir niteliği de vatandaşta doğup gelişen ulusculuğun ve Atatürk devrimciliğinin toplumun en alt kesimlerine kadar inmesini sağlamak olmuştur.

Eğitimin ikinci niteliği, Kıbrıs Türk Halkı içerisinde, toplumsal değişimin anahtarı olarak benimsenmesidir. Fakir Kıbrıs Türk Halkı ancak eğitim sayesinde, fakirlikten kurtulabileceğinin, bilincinde idi. Çocukların toplumda daha iyi bir statü (mekki) elde etmesini, saygınlık kazanmasını isteyen insanlar tüm olanaksızlıklarını zorlayarak çocuklarını okullara göndermişler, en üst öğrenime kadar ulaşabilmeleri için herşeylerini ortaya koymuşlardır.

İNGİLİZ DÖNEMİNDE

EĞİTİM ALANINDA VERİLEN MÜCADELE

Kıbrıs Türk Halkının, Ulusal ve Toplumsal gelişini incelenildiği zaman bunun, eğitim alanında verilen savaşım ile bir paralellik arzettiği açıkça görülmektedir. Halkımız arasında, kendi okullarını yönetme, yaşatma, okullarda kendi dillerini dinlerini tarihlerini okutma isteği daima önde gelmiş ve hep bunların savaşımı verilmiştir. Yapılan özverili çalışmalarla 3-5 öğrencisi olan okullar bile yaşatılmış, İngiliz sömürge yönetiminin tüm yasakçı tutumuna rağmen okullar "Türk Ulusculuğu" aşılacak, Türk Tarihi öğretilmiş ve Türk Bayrağı yaşatılmıştır.

POLİTİK LİDERLER HEP OKULLARA DAYANMIŞLAR VE HEP ÖĞRETMENLER ARASINDAN SEÇİLMİŞLERDİR

Kıbrıs Türk Halkına önderlik eden kişiler genellikle hep öğretmen kökenlidir. Dahası bu liderler politikalarını sürdürürken hep okullara dayanmışlar; öğretmenlerden ve öğrencilerden destek aramışlar; okulları ve öğrencileri kendilerine çekmeyi başaran liderler üstünlüklerini sürdürmüşlerdir. Bunlar arasında adanın tek orta öğrenim kurumu olan Rüştiyenin müdürü ve sonrada komisyon başkanı olan Müftü Hacı Hafız Ziyai Efendi, Söz gazetesi sahibi Mehmet Remzi Okan'ı, 1930 Kongresini düzenleyen ve seçimleri Evkafçılara karşı kazanan Necati Özkan, Kıbrıs Türk Kurumları ilk başkanı Faiz Kaymağ'ı gösterebiliriz.

Özellikle İngiliz Sömürge yönetimi döneminden en büyük savaşımın, "Lise" konusunda verildiği, Lise'nin yönetiminin en büyük bir politik konu yapıldığı gözlemlendiği zaman, eğitimin Kıbrıs Türk Halkı için olan önemi daha da anlaşılacaktır.

EĞİTİMLE BAŞLAYAN HAKLAR

İngiliz Sömürge Yönetimi tarafından Kıbrıs Türk Halkına verilen ilk hakkın "Eğitim Hakkı" olduğu unutulmamalıdır. Osmanlı döneminde Türkler kendi okullarını, Rumlar da kendi okullarını yönetiyordu. İngiliz yönetimi bu sistemi sürdürdü; böylece Türk okullarını yönetmek üzere 1884 ilk Kıbrıs Türk Maarif Encümeni seçildi. Daha sonraki yıllar da, Türk Toplumuna ileri gelenlerden oluşan bu komisyonun ve diğer alt komisyonların etkinliği azalmış olsa bile; Kıbrıs'ta her halkın kendi okullarına sahip olması; okullarında kendi dilini, dinini, tarihini okutması ta Osmanlı zamanından gelen bir hak olarak sürüp gitmiştir. Okullarını yönetimi elinde bulundurmaya iyi kullanan Türk halkı, okullarda verilen eğitim doğrultusunda ulusal kimliğini korumuş ve eğitimi, siyasal haklara temel oluşturacak bir kaynak olarak kullanmasını bilmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası, Türkiye'nin Kıbrıs Türk Eğitimi'ne yaptığı maddi katkılar sonucu başta Namık Kemal Lisesi (1944) olmak üzere; pek çok yerleşim biriminde ortaokullar (Atatürk gece Enstitüsü) Mehmetcik (1950), Gönendere (1950) açılmıştır. 1952'de çıkarılan Tali okullar kanunu ile de bu okullar devlet denetimi dışında bırakılmışlardır. Bu okulların öğretmen maaşları dahi tüm giderleri Türkiye Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Türk Halkı tarafından karşılanmaktaydı.

Şüphesiz Kıbrıs Türk halkının baskıları sonucu İngiliz yönetimi, kendine bağlı Türk okulları için de Türkiye'den öğretmen getirtmek zorunda kalmış ve Kıbrıs Türk öğrencilerin Türkiye'de öğretmen olarak yetişebilmeleri için burslar vermiştir.

1955'te Eoka'nın faaliyete geçmesi üzerine 1956 yılında ayrı Kıbrıs Türk Maarif Dairesi kurulmuş, nihayet 9 Haziran 1959'da, merkezi maarif dairesi feshedilerek

ayrı Türk-Rum Maarif daireleri kurulmuştur. Arkasından 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası ile de "Eğitim" işleri tamamıyla her iki Cemaatin kendine bırakılmıştır.

1960'da adada 209 Türk İlkokulunda 15391 öğrenci (Rumların 65005 öğrencisi), 11 ortadereceli okulda 4610 öğrenci (Rumların 20029 öğrencisi) bulunuyordu.

Sağlanan eğitim seferberliği sonucu 1950'li yıllardan sonra Kıbrıs Türk okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere Türkiye'den pek çok öğretmen getirtilmiştir. Öyle ki 1960'lı yıllarda Türkiye'den gelen öğretmenlerin sayısı 180'e kadar yükselmiştir. Okullardaki öğrenci artışına paralel olarak Türkiye'deki öğretmen okullarına ve üniversitelere giden öğrenci sayısında da büyük artış olmuş, 1956'da 19 olan öğrenci sayısı 1959'da 216'ya, 1963'te 670'e yükselmiştir. 1974'te Türkiye'de öğrenim gören öğrenci sayısının 2162'ye yükselmiş olması eğitimdeki süratli artışın bir göstergesidir. Buna bağlı olarak Türkiye'den gelen öğretmen sayısı gittikçe azalmış 1970'li yıllarda 1 - 2 teknik okul öğretmeni dışında, diğer kadrolar hep Kıbrıslı öğretmenler tarafından doldurulabilir düzeye ulaşılmıştır.

I. MİLLİ EĞİTİM ŞURASINA DOĞRU

Türk Cemaat Meclisi, Maarif Dairesi Teşkilat Kanununun 11 ve 25. maddeli uyarınca 1971 Eğitim Şurası Tüzüğü yapılmıştır. Şuradan amaç "Eğitim, kültür ve öğrenim konularında takip edilecek politikanın tayininde ve bu politikanın tatbiki için gerekli teknik tedbirlerin alınmasında" hükümete tavsiyede bulunmaktır.

Şuranın gerçekleşmesi için 1974 yılında yoğun çalışmalar başlatılmış ancak şura 1975 yılında gerçekleştirilebilmiştir.

I. ŞURA ÖNCESİNDE TÜRK EĞİTİMİ KIBRIS

1973 - 74 Öğretim Yılı
5 Anaokulunda 14 Öğretmen 420 Öğrenci

10 Özel anaokulunda 10 öğretmen 325 öğrenci,
173 ilkokulda, 544 öğretmen 15656 öğrenci,
17 ortaokulda 4808 öğrenci,
7 lise'de 3171 öğrenci ve toplam 452 öğretmen.
6 mesleki - teknik lise'de 783 öğrenci,
6 akşam kız sanat okulunda 359 öğrenci,

32 köy kadın kurs merkezinde 664 öğrenci öğrenim görmüştür. Yüksek öğrenimde ise 910 öğrenci bulunuyordu. Bir yıl sonra bu sayı 2000'i aşmıştır. Şüphesiz Barış Harekatının olumlu etkileri sadece yüksek öğrenim alanında olmamış; toplumun her alanında olduğu gibi eğitimin her dalında da kendini hissettirmiştir.

Nitekim 75 öğretim yılı başında 5 devlet anaokulunda 19 öğretmen ve 411 öğrenci; 160 ilkokulda 575 öğretmen'e 16220 öğrenci; ortaokul ve liselerde 434 öğretmen ve 9069 öğrenci ve Mesleki Teknik Liselerde (köy kadın kursları dahil) 1042 öğrenci öğrenim görmüştür.

I. MİLLİ EĞİTİM ŞURASI

1974 yılında yapılması planlanan Şura, Mutlu Barış Harekatı sonunda tüm Türk okullarının Kuzey'de toplandığı bir mekânda, daha özgür bir ortamda ve Anavatan

Türkiye ile eğitim alanında daha kolay iletişimin ve daha sıkı bağların kurulduğu bir zamanda gerçekleştirilmiştir. Şuranın en büyük dezavantajı henüz güney'den Kuzey'e geçişin tam olarak tamamlanmış olmayışıdır. Bu arada Türkiye'den gelen göçmenlerin eğitim kurumu üzerindeki etkilerini de unutmamak gerekir. Nitekim 1975-76 öğretim yılı sonlarında öğrenci sayısında belirgin değişimler olmuştur:

Şöyle ki :

6 devlet anaokulunda 19 öğretmen, 501 öğrenci,
166 ilkokulda 590 öğretmen, 17355 öğrenci,
22 ortaokul ve lisede 450 öğretmen, 9260 öğrenci,
5 mesleki teknik okulda, 122 öğretmen ve 786 öğrenci öğrenim görmüştür.

İşte bu süratli değişme ortamında hazırlıkları tamamlanan I. Milli Eğitim Şurası 20 - 25 Ekim 1975 tarihleri arasında yapıldı ve Kıbrıs Türk Milli Eğitimine temel teşkil edecek ilke ve amaç nitelikli birtakım kararlar alındı.

(SÜRECEK)